

منتشر می‌کند. البته آنها اطلاعات خام را از ایران می‌گیرند، اما خودشان محاسبات را مستقل انجام می‌دهند چون روش محاسباتی این دو متفاوت است. پس نتایج هم متفاوت است، ولی روند این دو با هم قابل مقایسه است. نکته دیگر این است که سطح بهره‌وری و رشد بهره‌وری دو مسأله مجزا هستند. سطح بهره‌وری ایران در مقایسه با ژاپن یا کره جنوبی یا تایوان پایین است و ما در این زمینه ادعایی نداریم، اما معمولاً در مقایسه‌های جهانی روی رشد بهره‌وری بیشتر تمرکز می‌شود. در واقع گفته می‌شود کشورها در هر سطحی که هستند، تلاش برای ارتقای بهره‌وری در آنها مهم است.

یعنی رشد بهره‌وری در ایران قابل توجه است؟

اقتصادی در برنامه‌های چهارم و پنجم رسیدیم. به ویژه شرایط نامطلوب در سال‌های ۹۱ و ۹۲ باعث شد که ما از هدفمان در برنامه پنجم بسیار عقب بمانیم. از رشد اقتصادی ۲۴ درصدی در برنامه چهارم، بهره‌وری سهم ۱/۱ واحد درصدی یا ۲۵ درصدی در تحقق آن داشته است ولی در چهار سال اول برنامه پنجم رشد اقتصادی منفی بوده و تابع بهره‌وری سهمی نداشته است.

چرا عامه مردم تصور می‌کنند بهره‌وری در ایران نامطلوب است؟ این تصور درستی است؟

دو نوع اطلاعات درباره بهره‌وری در ایران وجود دارد. یکی آن داده‌هایی است که سازمان ملی بهره‌وری ایران و بانک مرکزی ج.ا.ا. منتشر می‌کنند و نتایج آن‌ها هم به هم نزدیک است. یک سری آمار هم هست که سازمان بهره‌وری آسیایی آن را

برنامه ششم توسعه در حال تدوین است. در این برنامه نقش بهره‌وری چگونه دیده شده است؟

برای اولین بار در طراحی و تدوین برنامه‌های توسعه، یکی از ۳۰ شورای برنامه‌ریزی عنوان «شورای برنامه‌ریزی ارتقای بهره‌وری» به خود گرفته است. این شوراها موضوعات مرتبط را بررسی کرده و نتایج آن را به شورای تلفیق برنامه ارائه می‌دهند تا در تدوین برنامه ششم از آنها استفاده شود. این اقدام یک گام به جلو بود از سوی دیگر در تم برنامه ششم هم کلمه بهره‌وری برای اولین بار آمده است. این نشان می‌دهد که در بالاترین سطوح مملکت به بهره‌وری و اهمیت آن اندیشیده می‌شود. در واقع برنامه‌نویسان کشور تلاش می‌کنند تا برای ارتقای بهره‌وری، یک فکر جمعی و تلاش جمعی صورت بگیرد.

برخی منتقدان معتقدند در برنامه‌های توسعه، بخشی از رشد اقتصادی که قابلیت تحقق ندارد به بهره‌وری تخصیص می‌یابد. به اعتقاد آنها این که ما یک سوم رشد اقتصادی را به بهره‌وری مرتبط کنیم کاملاً نشدنی است. در برنامه چهارم تأمین یک سوم رشد ۸ درصدی هدف برنامه به بهره‌وری تخصیص یافته بود. این روش محاسبه بهره‌وری از طریق تابع تولید در خیلی از کشورهای دنیا مرسوم است و اتفاق عجیب و غریبی نیست. با این حال تا زمانی که ما نتوانیم بهره‌وری را به طور مستقل محاسبه کنیم، چاره‌ای نداریم جز این که از همین روش استفاده نماییم.

در برنامه ششم هم همین سهم برای بهره‌وری دیده شده است؟

هنوز معلوم نیست. چون موضوع در معاونت هماهنگی برنامه و بودجه نهایی نشده است. برای این موضوع دو سناریو در نظر گرفته شده است. سناریوی اول همان در نظر گرفتن سهم ۲/۷ واحد درصدی یا ۳۳ درصدی از رشد اقتصادی ۸ درصد است. یک سناریوی دیگر افزایش این سهم به ۴۵ درصد از رشد بهره‌وری ۸ درصدی است.

البته رسیدن به این اهداف از تعیین کردن آنها بسیار مهم تر است. از سهم ۲/۷ واحد درصدی یا به عبارتی سهم ۳۳ درصدی بهره‌وری در رشد اقتصادی در برنامه چهارم و پنجم چقدر آن محقق شده است؟

همه می‌دانیم که ما به هدف ۸ درصدی رشد

گفت و گوی رئیس سازمان ملی بهره‌وری ایران با ماهنامه برنامه: ایران بهره‌ور با تحقق جنبش ۲۵ درصدی

حمیدرضا نصیری نژاد

رئیس سازمان ملی بهره‌وری ایران معتقد است آنچه درباره تفاوت میزان بهره‌وری بخش خصوصی و دولتی گفته می‌شود پایه و مبنای علمی محاسباتی ندارد. همچنین به گفته او نرخ رشد بهره‌وری در ایران خیلی هم پایین نیست، هر چند که اعمال تحریم‌های شدید علیه کشورمان بسیاری از محاسبات پیشین را به هم ریخته است. دکتر رویا طباطبایی یزدی عملیاتی‌شدن جنبش ۲۵ درصدی در میان عموم مردم را یکی از مهم‌ترین راهکارهای افزایش بهره‌وری در کشور می‌داند. متن گفت‌وگوی خبرنگار ماهنامه برنامه با رئیس سازمان ملی بهره‌وری را در ادامه می‌خوانید.

به هر حال ما یک کشور نفت‌خیز هستیم و منطقه ما هم بسیار مهم است. اگر بخشی در کل دنیا تحول عظیمی داشته باشد که بهره‌وری آن ارتقا یابد، ما هم از ثمرات آن بهره‌مند می‌شویم. بر عکس این فرایند هم صادق است. با قیمت‌های نفت امروز که به کانال ۴۰ دلار رسیده است، در تمام دنیا بهره‌وری نفت و گاز پایین می‌آید.

در چنین شرایطی آینده‌نگری و دیدن افق‌های بلندمدت برای این که سرمایه‌گذاری در کجا انجام گیرد، بسیار اهمیت دارد. با این حال همه چیز ناشی از مسائل جهانی نیست و ما در هر شرایطی باید سهم خودمان را برای ارتقای بهره‌وری داشته باشیم. **این کار چگونه ممکن است؟**

کیفیت آموزش باید بالا برود. در دبستان باید دروسی که در آینده مهم است تدریس شود. حتی در مکتب‌کودک‌ها باید کیفیت آموزش بررسی شود. شایسته‌سالاری و کار شایسته باید مدنظر باشد. یعنی افراد باید در جایی قرار بگیرند که مناسب‌ترین کار برای آنهاست. این کار باید با توانایی‌های تحصیلی و روحی و فردی افراد سنجیده شود. نکته دیگر این است که در همه موارد مثل بنگاه‌های خصوصی، تولید به صورت ملموس دیده نمی‌شود. ممکن است تولید یک بخش از نوع دستاورد باشد یا اثر بلندمدت داشته باشد. وقتی خدمات بهداشتی می‌دهیم، دستاوردهای آن می‌تواند جلوگیری از توسعه بسیاری از بیماری‌ها باشد. ولی ما به حال محاسبه بهره‌وری پیچیده است. ولی ما به حال دنبال آن هستیم. برای شروع هم طی تفاهم‌نامه‌ای که با سازمان مدیریت صنعتی داریم قرار است میزان بهره‌وری در سازمان مدیریت صنعتی و سازمان ملی بهره‌وری ایران سنجیده شود.

توسعه عمومی شما به مردم برای کمک به ارتقای بهره‌وری در کشور چیست؟

ما در سازمان دو شعار داریم. شعار نخست این است که «همیشه راه بهتری وجود دارد و بهره‌وری همان راه بهتر است». شعار دیگر جنبش ۲۵ درصدی است. ما باید در هر بازه زمانی مورد نظرم ۲۵ درصد اقدامات خوبمان را افزایش و بهره‌وری افزایش می‌یابد. استفاده مناسب از زمان و استفاده درست از انرژی از جمله این اقدامات است. اگر مدام این دو شعار را به کار ببندیم، ایران خیلی سریع‌تر به یک کشور بهره‌ور تبدیل می‌شود.

درباره بهره‌وری خوب است، ولی کافی نیست. الان دیگر روش این است که بنگاه‌های بزرگ در هر بخش انتخاب شده و آنها را در جهت ارتقای بهره‌وری با استفاده از متخصصان کارآمد اصلاح می‌کنند.

ارتقای بهره‌وری هزینه‌بر است چون نیاز به تحقیقات گسترده و استفاده از تکنولوژی‌های روز دنیا دارد. خدمات عمومی و آموزش و بهداشت، همه باید بهره‌ور شوند. همان طور که باید یک سوم رشد اقتصادی ناشی از بهره‌وری باشد و در برنامه جامع بهره‌وری کشور مصوب دولت هم بر این موضوع تاکید شده، باید الزامات آن هم محقق شود.

یک دیدگاه عمومی وجود دارد که معتقد است بهره‌وری بخش خصوصی بسیار بیشتر از بخش دولتی است. این تا چه اندازه صحت دارد؟ هیچ محاسبه دقیقی در این خصوص انجام نشده و همه آن چه گفته می‌شود برآوردهای خیلی غیردقیق است. همین حالا می‌توان بخشی از دولت را دید که به اندازه یک کشور پیشرفته بهره‌ور کار می‌کند، اما برعکس آن هم وجود دارد. در بخش خصوصی هم همین وضعیت حاکم است. به جای اظهار نظرهای کلی ما باید بگوییم در هر بخش و زیربخش، کدام بهتر عمل می‌کند. در همین راستا هم سازمان ملی بهره‌وری ایران قصد دارد سازمان‌ها و دستگاه‌های کشور را از نظر بهره‌وری مورد سنجش قرار بدهد.

در حال حاضر بهره‌وری در کدام بخش کشور بالاتر است؟

بخش ارتباطات بیشترین بهره‌وری را دارد. دلایلش هم این است که از ثمره شرایط جهانی برای این حوزه برخوردار است، چون در کل دنیا بهره‌وری این بخش بالاست. سرعت تغییر تکنولوژی آن بالاست و افراد فعال در این حوزه هم بسیار بهره‌ورند. در ایران هم همین طور است، به طوری که شاخص بهره‌وری کل آن از ۱۰۰ در سال ۱۳۸۳ به ۴۲۴ در ۱۳۹۲ رسیده است. با این حال بخش نفت و گاز کمترین بهره‌وری را داشته و دلیل آن هم این بود که به شدت تحت تحریم بوده است. تکنولوژی آن هم قدیمی است. اطلاعات ما نشان می‌دهد شاخص بهره‌وری سرمایه در این بخش از ۱۰۰ در سال ۱۳۸۳ تا ۴۵ در سال ۱۳۹۲ رسیده است، چون تحریم اجازه استفاده از سرمایه را به آن نمی‌داده است.

این نشان می‌دهد بهره‌وری کاملاً به داخل وابسته نیست و تحولات جهانی هم می‌تواند بر میزان بهره‌وری در کشور ما تأثیر بگذارد.

در حوزه صنعت باید مسائل طبقه‌بندی شود. فساد شیمیایی و خود و ارتباطات با هم تفاوت دارند. کیفیت آموزش در همه اینها بسیار مهم است. مسأله بعدی کارآفرینی است. در بلندمدت و میان‌مدت، هر چه نرخ بیکاری پایین‌تر باشد، بهره‌وری بالاتر است. باید کارآفرینی توسعه یابد. موضوع فرهنگ عمومی جامعه هم بسیار مهم است. کشورهایی که از نظر سطح فرهنگی بالاترند، بیشتر پذیرای بهره‌وری هستند. ریختن آشغال در خیابان بهره‌وری را کاهش می‌دهد. مصرف بی‌رویه مواد شیمیایی در منزل، آب را آلوده می‌کند و خاک را از بین می‌برد. استفاده بی‌رویه از کود شیمیایی خاک را از بین می‌برد.

واقعاً برای همه این‌ها در دنیا برنامه‌ریزی شده است؟

بله، نکته دیگر این است که دنیا برای افزایش بهره‌وری موارد خاصی، متخصصان آن را در اختیار دارد. به عنوان مثال وقتی یک شرکت خودروسازی درست کار نمی‌کند، افراد متخصص بر روی آن متمرکز شده و مشکل را حل می‌کنند. آن چه می‌خواهم بگویم این است که کلی‌گویی

یا گران‌ترین تکنولوژی موجود استفاده شود. فساد باید تا جایی ممکن کاهش یابد. اطلاعات باید عده زیادی هم به مراکز فنی و حرفه‌ای می‌روند، بنابراین عرضه نیروی انسانی تحصیلکرده زیاد است. البته سرمایه‌گذاری هم باید متناسب باشد. با این حال کارکنان باید با دقت بیشتری جذب شوند و کیفیت کار آنها هم باید بیشتر شوند. انضباط در کارها باید بیشتر شود. همچنین باید با اصلاح فرایندها و شایسته‌سالاری در جذب نیروی کار بهترین شرایط ممکن برای رشد ارزش افزوده ایجاد شود. همه این موارد باید در بخش خدمات، صنعت، معدن، نفت و کشاورزی محقق شود. نیروی انسانی باید قبل از شروع به کار و در حین انجام کار آموزش ببیند. سازمان ملل می‌گوید که یادگیری باید مادام‌العمر باشد. کارکنان باید در جای مناسب گذاشته شوند؛ مثلاً مهندس مکانیک نباید در آزمایشگاه شیمی کار کند.

تکنولوژی موجود در محل کار باید مناسب باشد. وقتی کسی با کامپیوتر کار می‌کند، باید کامپیوتر او با کیفیت لازم باشد. همچنین برای هر زمینه کاری باید تکنولوژی مناسب و نه لزوماً به روزترین

بیشتر می‌شود، رشد بهره‌وری حاصل می‌شود. ما در ایران نیروی انسانی تحصیل کرده داریم. عده زیادی هم به مراکز فنی و حرفه‌ای می‌روند، بنابراین عرضه نیروی انسانی تحصیلکرده زیاد است. البته سرمایه‌گذاری هم باید متناسب باشد. با این حال کارکنان باید با دقت بیشتری جذب شوند و کیفیت کار آنها هم باید بیشتر شوند. انضباط در کارها باید بیشتر شود. همچنین باید با اصلاح فرایندها و شایسته‌سالاری در جذب نیروی کار بهترین شرایط ممکن برای رشد ارزش افزوده ایجاد شود. همه این موارد باید در بخش خدمات، صنعت، معدن، نفت و کشاورزی محقق شود. نیروی انسانی باید قبل از شروع به کار و در حین انجام کار آموزش ببیند. سازمان ملل می‌گوید که یادگیری باید مادام‌العمر باشد. کارکنان باید در جای مناسب گذاشته شوند؛ مثلاً مهندس مکانیک نباید در آزمایشگاه شیمی کار کند. تکنولوژی موجود در محل کار باید مناسب باشد. وقتی کسی با کامپیوتر کار می‌کند، باید کامپیوتر او با کیفیت لازم باشد. همچنین برای هر زمینه کاری باید تکنولوژی مناسب و نه لزوماً به روزترین

رشد بهره‌وری به جز سال‌هایی که تحریم بسیار شدیدی علیه کشورمان اعمال شد و در آن سال‌ها بهره‌وری به دلیل عدم استفاده مناسب از سرمایه و کاهش ارزش افزوده پایین بود، در بقیه سال‌های برنامه‌های توسعه حدود ۱/۲ درصد بوده است.

ما باید توجه کنیم که کشورهای در حال توسعه همان طور که می‌توانند رشد اقتصادی بالاتر از کشورهای توسعه‌یافته داشته باشند، در حوزه رشد بهره‌وری هم می‌توانند بهتر از آنها عمل کنند. مثلاً در یک کشور توسعه‌یافته رشد اقتصادی ۲ درصد است، اما در یک کشور در حال توسعه ۵ درصد است. هر چه کشور از نظر توسعه‌یافتگی پایین‌تر باشد، رشد بهره‌وری آن می‌تواند بالاتر باشد؛ چون کشور در حالت اشتغال کامل نیست و تکنولوژی هم در آن قابلیت توسعه دارد. در مقایسه‌های بین‌المللی بهترین کار این است که کشورهای هم سطح از نظر توسعه‌یافتگی با هم مقایسه شوند. نمی‌شود یک کشور در حال توسعه را با یک کشور توسعه‌یافته مقایسه کرد.

در این مقایسه بین‌المللی جایگاه ایران کجاست؟

سازمان بهره‌وری آسیایی، اطلاعات مربوط به سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ را منتشر کرده است. در این دوره تحریم‌های شدید علیه ایران اعمال شده بود. نکته دیگر این است که خیلی از کشورهای دنیا به جای این که رشد بهره‌وری کل عوامل تولید را اعلام کنند، فقط رشد بهره‌وری نیروی کار را اعلام می‌کنند. در این زمینه گفته می‌شود بهره‌وری سرمایه آن قدرها اهمیت ندارد که بهره‌وری نیروی کار مهم است. با رعایت این موارد، در دوره ذکر شده بهره‌وری نیروی کار در کشور چین ۹۱ درصد اعلام شده است. این عدد برای میانمار ۸۹ درصد، برای مغولستان ۵۳ درصد، برای هند ۵۱ درصد، برای لائوس ۴۶ درصد، برای ویتنام ۴۴ درصد، برای کامبوج ۴۲ درصد، برای سریلانکا و اندونزی ۳۵ درصد و برای ایران ۳۳ درصد اعلام شده است. با این حال در کشوری پیشرفته مانند سنگاپور، ۷۵ درصد رشد اقتصادی ۲ درصدی از محل بهره‌وری تأمین می‌شود.

اصولاً این رشد ناشی از بهره‌وری چطور محقق می‌شود؟

تعریف بهره‌وری به صورت خیلی ساده، همان نسبت ستانده به داده است. هر چه این نسبت